



DR ZINA JARMOSZUK – absolwentka Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Doktor nauk humanistycznych, Wydział Neofilologii UW. Specjalizuje się w zagadnieniach dotyczących prowadzenia badań nad kulturą, edukacją kulturalną i zarządzaniem kulturą. Autorka i współautorka opracowań, analiz i ekspertyz dotyczących kultury. Wieloletni pracownik naukowo-dydaktyczny i wykładowca na Uniwersytecie Warszawskim, w Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych i Warszawskiej Szkole Filmowej. Obecnie ekspert w Teatrze Wielkim – Operze Narodowej.

MONIUSZKO NA MAZOWSZU

ZINA JARMOSZUK

Rok 2019 ogłoszony był rokiem Stanisława Moniuszki, obchodziliśmy 200-setną rocznicę jego urodzin. Odbłyły się uroczyste spotkania, gale, premiery, spektakle, koncerty i dużo innych wydarzeń artystycznych związanych z życiem i twórczością kompozytora. Twórcy i odbiorcy mieli szansę odnowić swoje wrażenia, a także odkryć na nowo twórczość Stanisława Moniuszki. Obcowanie z muzyką przybierało więc różne formy, od naturalnych kontaktów poprzez uczestnictwo w wydarzeniach po kontakty spontaniczne, które były efektem doświadczeń związanych z przygotowywaniem różnych edukacyjnych wydarzeń w przestrzeni teatru, szkoły, przedszkola czy też domu kultury.

O edukacji kulturalnej, o szeroko rozumianych kompetencjach kulturowych, mających nie tylko pozwalać na pełne uczestnictwo w kulturze, lecz także uczyć otwartości, kreatywności, tolerancji, pobudzać do refleksji, pisze i mówi się stale, to temat od lat powtarzany w instytucjach kultury. Dzieci i młodzież muszą i powinny dorastać w środowisku o określonym poziomie kapitału kulturowego – o to mają dbać rodzice, nauczyciele,

edukatorzy zajmujący się edukacją kulturalną w instytucjach kultury. Jednak, jak często da się to zauważyć, jest to problem. Statystyki pokazują, że uczęszczanie do instytucji muzycznych typu opera, filharmonia w zestawieniu z innymi instytucjami kultury jest na najniższym poziomie. Dotyczy to wszystkich widzów i słuchaczy, niezależnie od wieku. W raporcie z 2017 roku, udostępnionym przez Instytut Muzyki i Tańca pt. „Działalność edukacyjna w zakresie muzyki w wybranych instytucjach kultury”¹, czytamy: Opery to druga pod względem liczby zajęć o charakterze edukacyjnym realizowanych w ciągu sezonu artystycznego grupa instytucji objętych badaniem [filharmonie, orkiestry, orkiestry symfoniczne, opery, teatry muzyczne]. Na 62 różne inicjatywy [edukacyjne] połowa kierowana była do przedszkoli i szkół podstawowych (50%), niewiele ponad 20% do uczniów gimnazjów

¹ Raport z badania ankietowego opracował dla instytutu Muzyki i Tańca Jan Józef Roguz, raport dostępny pod adresem <http://edukacja.muzykapolska.org.pl/diagnozy-i-niepokoje-dzialalnosc-edukacyjna-w-zakresie-muzyki-w-wybranych-instytucjach-kultury-2017.html>.

MONIUSZKO NA MAZOWSZU

i liceów, a 13% do rodzin z dziećmi oraz studentów i dorosłych. Do nauczycieli kierowano zaś tylko 3% wszystkich wydarzeń. W ofercie programowej 11 teatrów operowych na 62 różne inicjatywy i zajęcia edukacyjne tylko na 10 nie obowiązywał płatny bilet wstępu. Wstęp na pozostałe 52 wydarzenia był płatny. Najwięcej zajęć i warsztatów, łącznie we wszystkich instytucjach muzycznych, skierowano do dzieci z przedszkoli i szkół podstawowych. Działania edukacyjne kierowane są więc przede wszystkim do grupy odbiorców, która zaczyna dopiero wchodzić w świat muzyki. Są one niezmiernie ważne, zakładają bezpośredni kontakt i oddziaływanie na sferę emocjonalną, przy okazji także pobudzają zainteresowanie opiekunów, którzy razem z dziećmi mogą uczestniczyć w takich zajęciach.

Teatr Wielki – Opera Narodowa ma bogatą ofertę zajęć edukacyjnych. Wszystkie działania służą przede wszystkim popularyzacji, upowszechnianiu kultury muzycznej i wychowywaniu przyszłych widzów. Ale też nie zawsze docierają do dzieci i młodzieży mieszkającej poza Warszawą. Przy okazji Roku Stanisława Moniuszki wśród wielu podejmowanych działań w sferze artystycznej, popularyzatorskiej i weryfikacji poprzez badania², co wiemy na temat kompozytora, podjęte zostało zadanie specjalne: szkoła, nauczyciel, uczeń i Teatr. Jubileusz 200. rocznicy urodzin Stanisława Moniuszki stał się inspiracją dla eksperymentu, a właściwie dla pilotażowego programu pod nazwą „Moniuszko na Mazowszu”. Teatr Wielki – Opera Narodowa z dyrektorem Waldemarem Dąbrowskim jako Pełnomocnikiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ds. organizacji obchodów 200. Rocznicy urodzin Stanisława Moniuszki i Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli z dyrektorem Jarostawem Zaroniem podjęli współpracę przy przygotowaniu kompleksowego

programu edukacyjnego w szkołach i przedszkolach województwa mazowieckiego.

Pilotaż sprawdził się znakomicie. Jego siłą okazała się współpraca z nauczycielami, wspólna konferencja pod nazwą „Moniuszko w szkole XXI wieku” oraz konkurs „Moniuszko w mazowieckich szkołach i przedszkolach” ze szczególnym wskazaniem na małe miejscowości województwa. Wszystkie te działania ukierunkowane były na:

1. wykreowanie wizerunku Stanisława Moniuszki jako twórcy, kompozytora, ale też patrioty w kontekście życia prywatnego i codzienności charakterystycznej dla epoki, w której żył,
2. upowszechnianie dorobku twórczego kompozytora i prezentowanie jego twórczości na tle współczesnego życia artystycznego,
3. wzmacnianie kompetencji nauczycieli i edukatorów poprzez spotkania i pomoce dydaktyczne o twórczości Stanisława Moniuszki,
4. wzmacnianie uczestnictwa w kulturze i kształtowanie dobrych nawyków sięgania po utwory muzyki poważnej,
5. wspomaganie edukacji formalnej: przedszkolnej i szkolnej w zakresie muzyki (scenariusze lekcji, edukacyjne aplikacje mobilne, wykorzystywanie gier edukacyjnych, komiksów, materiałów multimedialnych udostępnianych na stronach Teatru),
6. rozwijanie wśród uczniów kompetencji takich jak: kreatywność, współdziałanie, rozwiązywanie problemów, praca w zespołach, które były potrzebne przy udziale w interdyscyplinarnym konkursie, w którym uczniowie mieli dużą swobodę przy wyborze tematu, środków artystycznych i dziedziny kultury (m.in. słowo, muzyka, taniec, multimedia) wspólnym wiodącym tematem dla każdego projektu był Stanisław Moniuszko.

² W 2019 roku ukazał się raport przygotowany przez ekspertów z Narodowego Centrum Kultury przy współpracy z TWON pt. *Stanisław Moniuszko – znany, lecz nieobecny. Opinie Polaków na temat twórczości i postaci kompozytora w jego dwusetną rocznicę urodzin.*

ZINA JARMOSZUK



W konkursie wzięto udział 1648 uczniów, którzy byli zaangażowani przy realizacji 34 projektów w szkołach z całego województwa mazowieckiego, w przeważającej liczbie były to szkoły z małych miejscowości. Interesujące było wychodzenie uczniów przy realizacji projektów poza szkołę. Projekty były prezentowane w szkołach i w przestrzeni publicznej dla społeczności lokalnej, niejednokrotnie w obecności władz samorządowych. Młodzież zaprezentowała się w różnych akcjach: artystycznych: teatralnych, tanecznych, wokalnych, a także plastycznych, informatycznych, dziennikarskich i multimedialnych.

Okres pandemii sprawił, że nie można było efektów konkursu zaprezentować licznej publiczności, nie odbyły się spotkania z nagrodzonymi uczniami

i ich opiekunami, nagrody zostały przekazane indywidualnie uczniom, opiekunom projektu (nauczycielom) i szkołom; 17 projektów zostało wyróżnionych³, w tym była też nagroda specjalna dla Publicznej Szkoły Podstawowej im. Kornela Matuszyńskiego w Natolinie za projekty: „Moniuszko w dziecięcej wyobraźni i sercach najmłodszych” oraz projekt „Moniuszko łączy pokolenia”.

Doświadczenie w pracy z nauczycielami, którym przekazane zostały materiały edukacyjne przygotowane przez Teatr Wielki – Operę Narodową, a którzy postarali się tak zaopiekować uczniami (projekty musiały być realizowane przez grupę uczniów), aby dać im szansę na samodzielne pomysły i interpretacje, zaowocowało ważną wiedzą dla pracowników instytucji kultury i, jak sądzę, nauczycieli. Program w trakcie realizacji pokazał, jaką rolę może odgrywać instytucja kultury we współpracy ze środowiskiem szkolnym. Teatr Wielki – Opera Narodowa jest instytucją, która pełni różne kulturotwórcze funkcje, jest otwarta zarówno dla widza z kompetencjami, jak i widza bez specjalnych kompetencji muzycznych. Okazało się, że praca uczniów w zespole przy temacie „Stanisław Moniuszko” może zdecydowanie zwiększyć szansę na zainteresowanie ich teraz i w przyszłości kulturą muzyczną. Praca nad pomysłem, jego realizacją i wykonaniem pobudzać może ciekawość i zachęcać do wizyty w Teatrze, oglądania i słuchania muzyki poważnej. W programie edukacyjnym nagrodą za pomysł, wykonanie i realizację projektu była m.in. wizyta w Teatrze i uczestnictwo w wydarzeniu artystycznym, spektaklu, koncercie.

Rozwój i kształtowanie potrzeb kulturalnych dzieci i młodzieży uwarunkowany jest wpływem wielu środowisk, których znaczenie zmienia się w zależności od wieku, zainteresowań i warunków funkcjonowania. Bardzo ważna jest szkoła, która odgrywać może znaczącą rolę w kształtowaniu potrzeb kulturalnych i rozwijaniu wrażliwości estetycznej. Ale miarą przeżycia estetycznego jest nie tylko wiedza, ale też wyobraźnia. Uczestniczenie

³ Lista nagrodzonych i wyróżnionych pod adresem <http://mscdn.pl/mscdn2018/index.php/pl/szkolenia-warszawa/1107-rozstrzygnięcie-konkursu-moniuszko-w-mazowieckich-szkołach-i-przedszkolach>

MONIUSZKO NA MAZOWSZU



w kulturze to nie tylko bierne odbieranie, ale też rozumienie, tworzenie, interpretowanie tego, co widzimy i słyszymy. „Moniuszko na Mazowszu” to projekt, który jest przykładem na likwidowanie barier utrudniających proces kształtowania kultury muzycznej dzieci, kształtowania ich potrzeb kulturalnych – niezależnie od miejsca zamieszkania i barier w środowisku rodzinnym i szkolnym.

Obchody Roku Stanisława Moniuszki znalazły swoje odbicie w serii różnorodnych publikacji zarówno książkowych, elektronicznych, multimedialnych, jak również wydawnictw płytowych. Dużą część tych publikacji to książki dla dzieci i młodzieży, wprowadzające w świat muzyki i przybliżające postać kompozytora jako człowieka o ogromnym talencie, ale także pokazywanego na tle domu rodzinnego i historii Polski. Kolejną część publikacji to ważne z punktu widzenia nauki i popularyzacji wydawnictwa poświęcone postaci i muzyce kompozytora, ważne na rynku wydawniczym, ponieważ wypełniają lukę w polskiej literaturze naukowej i popularnej. Rok Jubileuszu zaowocował

także publikacjami wydawanymi ze szczególną troską o szatę graficzną, pokazującymi Stanisława Moniuszkę na przykład na rysunkach ojca Czesława lub w ciekawej formie przedstawiającej próbę odtworzenia jego upodobań kulinarnych. Warto zaznaczyć, że oferta Roku przeznaczona jest dla bardzo dużego kręgu odbiorców, dotyczy wszystkich wydawnictw, zarówno publikacji tradycyjnych, elektronicznych, jak też wydawnictw płytowych.

Zachęcam do wejścia na stronę Teatru Wielkiego – Opery Narodowej poświęconą Stanisławowi Moniuszce – <https://moniuszko200.pl> – i na stronę <http://vod.teatrwielenki.pl>, gdzie można obejrzeć spektakle wystawiane w Teatrze. ●